

РЕЦЕНЗИЯ

за научните постижения на гл. асистент Лъчезар Божидаров Антонов,

участващ в конкурс за доцент по *Теория и история на културата* (либерална, комунитаристка и социално-критическа теория) в научната област 3.1. Социология, антропология и науки за културата, обявен от Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград

Рецензент: проф. Иван Стефанов, доктор на философските науки

Лъчезар Антонов е единствен участник в конкурса за доцент по *Теория и история на културата* (либерална, комунитаристка и социално-критическа теория) в научната област 3.1. Социология, антропология и науки за културата, обявен за нуждите на Факултета по изкуствата на ЮЗУ „Неофит Рилски“. Той е главен асистент в същия университет, работи в катедрата по Културология на Факултета по изкуствата и към момента на участие в конкурса има 13 години успешна преподавателска и научноизследователска дейност.

Лъчезар Антонов е роден на 02.02.1976 г. в София. Получил е висше образование по културология в СУ „Св Климент Охридски“. Има две завършени магистърски степени – по философия и по културология в СУ „Св. Кл. Охридски“. През 2007 г., пред *Специализирания научен съвет по социология, антропология и науки за културата*, той успешно защитава дисертация на тема „Културно различие и разбирателство. Опит за критическо осмисляне на опозицията „универсално“ - „контекстуално“ в и отвъд границите на теорията на комуникативното действие“ и получава научната степен „Доктор“.

От 2006 г. до сега, Л. Антонов е провел в 4 бакалавърски програми на ЮЗУ „Неофит Рилски“ 13 тематични лекционни курса, а в 4 магистърски програми – 6 тематични курса. Също така, чете лекционни курсове на английски език по Теория на културата за входящи студенти по програма „Еразъм“. Провеждал е семинари в чуждестранни университети в: Модена, Перуджа, Флоренция, Хелзинки; участва в международни научни форуми в университетите в Палермо, Костанца, Санкт-Петербург, но най-много - в научни форуми, провеждани у нас. Работи в 4 международни научни и образователни проекта и в над 10 подобни национални проекта. Съставител е на 8 научни сборника, издадени от Университетско издателство „Неофит Рилски“, Благоевград; има успешно научно ръководство на един докторант и на 20 магистри и бакалаври. Неговата учебна натовареност, като преподавателски часове, надхвърля определения му норматив от университетската програма.

Мога да приведа и още факти за неговата активна учебна дейност, но смятам, че и посочените по-горе са достатъчни, за да очертаят всекидневното преподавателско и изследователско присъствие на кандидата за доцент в живота на университета. Тези факти ясно показват още и това, че гл. ас. д-р Лъчезар Антонов е вече изграден в

научно и педагогическо отношение университетски преподавател, който основателно претендира за по-високо научно звание.

В конкурса за доцент Лъчезар Антонов участва с 2 монографии, с 2 написани лично от него самостоятелни глави в учебното помагало „Въпроси на културологията“, с 20 научни статии и студии - 5 от които са публикувани на английски език в наши книги и списания, в италиански и други чуждестранни университетски издания. Автор е и на три предговора на сборници по културология, издания на УИ „Неофит Рилски“. Според мен, тези публикации представят кандидата като изследовател и автор в изключително положителна светлина. И то не само като количество, но и като качество на изследователския труд. Точно на последното искам да акцентувам в рецензията.

Монографията на Л. Антонов „Критика на монологичния разум“ (2011 г.) е обсъдена и приета в катедра *Културология* като негов хабилизационен труд за участие в конкурс за доцент. Аз анализирам и придавам значение на тази книга като определено тематично новаторство и принос в нашата, все още бедна, културологична литература. Трябва да отбележа, че преди време почти всички, които се приобщихме към развитието на знанията за културата, идвахме предимно от сферата на изкуството, критиката или естетиката. Нас ни вдъхновяваха естетическите ценности, а Л. Антонов изследва културното значение на моралните ценности. И това си има своето значение, защото според Кант основно структурно присъствие и структурно значение във всяка културна система имат не естетическите, а **моралните ценности**. Защото не всички се интересуват от живопис или от балет, но всички без изключение, в рамките на своя жизнен свят, имат неизбежна собствена позиция и разбиране за това кое е добро и кое – зло. Затова всички индивиди, искат или не, имат конкретно взаимодействие и участие в културния живот. В полемиката си с Жан-Жак Русо, относно неговото обяснение за естественото състояние на човека като чисто природно състояние, в което самият човек е бил и най-щастлив, и най-добър и най-дружелюбен към другите, Кант категорично възразява и изтъква, че културният човек не е непременно и щастлив. Защото за Кант истински културният човек се отличава със своето **достойнство**, тоест непременно има на своя страна позитивното морално признание на другите. Но достойнството се постига трудно и в редица случаи отрежда незавидна житейска съдба.

Смятам, че книгата на Л. Антонов добре ни напомня, че и днес не бива да изключваме моралната проблематика като основна и принципна културна характеристика. В своята монография, след като подробно анализира интерпретацията на моралната концепция на Кант от Джон Ролс и Юрген Хабермас и на още редица други съвременни автори, Л. Антонов достига до по-конкретно дефиниране на културното достойнство. Според него не бива да се отрича факта, че и от морална гледна точка - другият трябва да се разглежда и уважава като индивид с конкретна индивидуалност, специфични потребности, желания и чувства. Но, според автора, това, което и сега конституира нашето **морално достойнство**, не е това, което ни разграничава един от друг, а онова, което ние като говорещи и действащи рационални дейци, притежаваме като общо помежду си. Това общо е обяснено, в духа на Хабермас, като комуникативното съгласие за действие, постигнато между индивида и групата, тоест, като **диалектически**

диалогичен културен разум; или още – и като **„симетрична реципрочност“**; последната означава, че всеки има правото да очаква и да получава от нас това, което и ние, в същото време, имаме или можем да получаваме от него. Следователно в моралното си качество хората взаимно се уважат, потвърждават и съгласуват своето поведение, без да се отказват от своята индивидуална идентичност. Така се утвърждава един диалогичен модел на морално съдене и оценка, във време, когато всички малко или много сме принудени да играем безкрайната игра на разединението и отчуждението. Диалогичният модел, който Л. Антонов защитава, се основава на идеята, че моралните решения се формират чрез интересубективен диалог, а не от разсъждаващото в самота и при пълна изолираност на индивидуално съзнание. И същевременно, от неговата гледна точка, се очертават три опорни точки на културата като динамично развиваща се система, нещо, с което веднага ще се съглася: първата е **личността** на отделния човек, втората – **обществото** като диалогична система или по-точно - като множество от диалогично изградени общности и на трето място идва **жизненият свят**, тоест конкретното всекидневно съществуване плюс общо споделеното или преследваното разбиране за начина на живот - или още по-точно – за щастливия начин на живот.

Следващата монография, която представя убедително кандидата в този конкурс е „Мултикултурализъмът и границите на толерантността“ (2019 г.). Тя представлява компетентно изследване на основните терминологични употреби на сравнително новото понятие „мултикултурализъм“ и на липсата на съгласуваност между тях. Това досега не е правено в нашата литература. Мотивът за този анализ на автора се крие в обстоятелството, че новото понятие вече не даде очакваните положителни практически (политически) резултати и поради това се налага един процес на отдръпване от него или дори на пълното му отрицание. Но Л. Антонов не е съгласен, че експеримента се е провалил и в своя анализ доказва, че толерантността в социокултурните отношения може да предложи справедлив модел за съвместно съществуване на различните култури и културни различия, само и единствено, ако тази толерантност е позитивна, тоест, ако е чувствителна към тези различия, а не безразлична към тях. Подобна чувствителност предполага определена степен на признаване на ценността на всички, различни в своята специфика културни идентичности, но не защото те са еднакво ценни и достойни за уважение, не защото те са харесвани или одобрявани от толериращите, а защото всяка една от тях е ценна за своите носители и те я поддържат и развиват без принуда от страна на общността или на държавните институции. Тук Л. Антонов безупречно аргументира собствената си позиция, че не може да се говори генерално за провал на концепцията на мултикултурализма, която действително има и други проявления с позитивна характеристика.

Но все пак, тук съм склонен да обърна внимание, че различните култури имат в различна степен развити самокритични способности и тенденции; особено това е типично (по-често в негативен смисъл) за културните общности, които формират социално малцинство. Липсата на самокритични способности и самокритичен потенциал в дадена култура означава липсата на желание, мотиви и годност за навременна и адекватна **преоценка на ценностите**. Редица периферни култури

понастоящем се затварят в своите традиционни ценностни граници, защото в това виждат спасение от ерозиращото ценностно въздействие на глобалния свят. Така днес се сблъскваме с „войната“ между различни култури или направо с това, което вече е легализирано в политологията като „сблъсък на цивилизациите“. Тези явления показват, че теориите за мултикултурализма трябва да насочат своето внимание още и към самата вътрешна ценностна характеристика (структура) на различните култури. Случайно ли е това, например, че „война“ обикновено се води между култури, в които изключително доминират или се актуализират специфични религиозни ценности, които не допускат съществуването на диалог между културите? Диалогът на културите е най-голямата трудност и изпитание в днешното време. И оттук съмненията в теоретическата и особено в - практическата функция на мултикултурализма трайно и непрекъснато се увеличават.

В колективното учебно помагало „Въпроси на културологията“ (2004 г.) Лъчезар Антонов е автор на две самостоятелни глави. Първата е под заглавие „Културата и нейното историческо осмисляне“ и проследява точно, подробно и съдържателно развитието на понятието за *култура* от античността, през Средните векове и Ренесанса, чак до XX век. Тя завършва със заключителната и за мен безспорна мисъл, че в последна сметка **символната теория за културата** прави, може би, най-съществената крачка по пътя към цялостното осмисляне на същността на феномена „култура“; по този начин се формира една от господстващите парадигми на XX век в областта на науките за културата. Втората глава „Култура и цивилизация“ интерпретира двете фундаментални за културологията понятия, както в тяхното единство, така и в техния непрекъснат и безкраен антагонизъм. В текста са проследени основните моменти на това понятийно противоречие, но заключението на автора е, че различието между културата и цивилизацията има относителен, а не абсолютен характер. Фактически всяко съвременно общество има култура, изпълнена с множество противоречия, а от средата на XX век на високо теоретическо равнище се разискват културните противоречия на съвременния капитализъм. Тези две глави са написани с оглед на своята насоченост към студентите и аз мога да ги препоръчам като подходящо въведение за всеки курс по теория на културата. По-добро въведение засега у нас няма.

Приложенияте от автора, за нуждите на конкурса, 20 научни статии се отличават със своята по-широка съвременна тематична насоченост, с прецизност и логическа обоснованост на изложението. Те всички, без изключение, заслужават научен интерес и са предизвикателни със своята диалогичност и противопоставеност на авторитетни съвременни мислители.

Тук, най-напред, ще обърна внимание на остро актуалния проблем за развитието на биотехнологиите, които непосредствено поставят на дневен ред въпроса за естествената човешка природа и какви са границите на допустимостта на намесата на тези нови технологии в конкретната физиологическа еволюция на човека. В актуалната ситуация дискурсивната диалогична етика е изправена пред голямо изпитание: дали ще успее да постави рационални граници и разумни прегради пред бурно развиващата се евгеника и нейната собствена философия и разбиране за неограничен научен и биологичен

прогрес? Или обратно - ще надделее песимизма на Хабермас, че в случая дискурсивната етика е поставена в матова ситуацията?

На второ място, искам да отбележа значението на четири статии, репрезентативни - в положителен смисъл - за равнището на теоретичното мислене на автора; те засягат естетически позиции на видни представители на социалната и културно-естетическата теория. Тръгвайки от етичното ядро на културната система, Л. Антонов неизбежно достига и до интерпретация на значимото присъствие на изкуството и естетическите ценности във всекидневния живот на високо развитите съвременни общества. Налага му се да говори и за естетика, която всъщност е отвъд традиционната естетика – става дума за навлизане в полето на метаестетиката или в самата метафизика на естетиката.

На първо място ще отбележа отличната статия „Рефлексивното и предразсъдъчното усвояване на традицията“, в която се анализира дебатът между Хабермас и Гадамер. Двамата забележителни мислители търсят отговора на един важен въпрос: дали в нашата модерна и постмодерна епоха е възможно човек да се освободи от предразсъдъците, които владеят неговия разум и определят неговите мисловни схеми, чрез които той възприема, разбира и тълкува света около себе си. Според Гадамер еманципацията от миналото и неговите схеми е невъзможна, а принадлежността към традицията – абсолютна; Хабермас убедено твърди, че дори да приемем тезата на Гадамер, че ние не можем да избираме нашите традиции, не трябва да отричаме, че въпреки всичко това, можем да изберем дали да ги продължим. Хабермас поддържа съвременната идея: в сферата на традицията трябва да се опираме и да използваме съпротивителната сила на рефлексията, на аргументите на диалогичния разум.

На второ място ще цитирам статията „Изкуството като инструмент на социалната критика: комуникативно-рационалният отговор на тезата за естетическата автономия“. Тук темата е за прогресивното нарастване на автономията на изкуството: всъщност, трябва ли тя да достигне до абсолютна дистанцираност на естетическата сфера от ежедневната практика на всекидневието и от контекстите на жизнения свят? Адорно, в съгласие с авангардните художествени течения и движението *l'art pour l'art*, защитава тезата за пълната автономия на изкуството. Хабермас не отрича необходимото присъствие на експертната оценка и на експертната художествена критика; без нейното всекидневно присъствие художественото творчество ще закърнее и то няма да може да задоволява езотеричните социални и културни потребности. Но в същото време не трябва да се пренебрегват и възможностите на изкуството да въздейства върху една по-широка публика. От тази гледна точка тъкмо лаикът е този, който в качеството си на „експерт на всекидневието“ и на реципиент, който съотнася естетическия си опит към собствените си житейски проблеми, може да обвърже опита от художественото произведение с всекидневния живот и така да постави и проблеми, които излизат вън от рамките на естетическата сфера и се отнасят вече и до начина на живот в даден

конкретен жизнен свят. Откъсването на авангардното, експертното изкуство от комуникативни връзки с широката публика, според Хабермас, неизбежно води до обедняване на жизнения свят на съвременния човек. Авангардната контракултура стимулира творческия процес в художествената сфера, но и затруднява нормалното и рационалното естетическо изграждане на всекидневната сфера и на частния живот на отделната личност.

Третата статия, която заслужава също така особено внимание е „Концептуализирането на реалността като естетическа конструкция в творчеството на Волфганг Велш“. Тук става дума за следния факт - днес редица съвременни художници са недоволни от това, че идеята за творчество се свързва с идеята за пълна автономия и създаването на затворени, самодостатъчни творби. Затова в художествената сфера започва нещо като миграция навън, към индустриалния дизайн, телевизията, рекламата, модата и така е налице един нов „естетически бум“. Точно това е най-откритото и явно движение на „естетиката извън самата естетика“ или на прехода от традиционната естетика на красивото към модерната метаестетика. От една страна, тази нова естетика променя облика на всекидневния живот, но от друга - тя води и до свръхстимулация на сетивата и това поражда нуждата от едно естетическо рефлектиращо осъзнаване и на вредите, която тази глобална естетизация нанася на масовото естетическо съзнание.

Най-накрая не мога да не отбележа и статията „Технологията като обект на естетическия опит. (Въпросът за прехода от природно към технологично възвишено)“. Докато в предишната дотехнологична епоха природата е предизвиквала уникални възвишени чувства и преживявания, днес подобни преживявания се предизвикат от технически конструирания човешки свят: от железопътния и въздушния транспорт, от небостъргачите, големите язовири, от умните машини и дигиталните технологии. По този начин класическият естетически диалог между човека и природата е изтласкан много назад и дори заменен от диалог между човека и собствените му творения. Наистина фундаментална промяна, навреме обхваната и анализирана от нашия представител на „естетиката извън самата естетика“.

Тези и още някои други статии на автора са резултат на старателно проучване и явно придобито теоретическо вдъхновение от теоретическото наследство, оставено от големите имена на Франкфуртската школа. По този начин Л. Антонов е намерил собствен сполучлив начин да заговори за основни днешни социални и културни процеси, патологии и практики. Но засега тези статии са разпръснати като отделни фрагменти в различни издания и затова си позволявам да препоръчам: те да бъдат обединени в една отделна книга.

В заключение на своята рецензия трябва да отбележа: гл. асистент д-р Лъчезар Антонов притежава:

- значителен преподавателски опит в многогодишно общуване със студентите, има редовни лекционни курсове по проблеми на културологията, изнасял е лекции на английски език в своя университет, но също така и в университети извън нашата страна, активно е участвал в наши и международни научни семинари и конференции;
- автор е на две монографични изследвания: „Критика на монологичния разум“ и „Мултикултурализмът и границите на толерантността“, написани на високо теоретично равнище, които, по моя преценка, имат приносно значение за днешната ни културология;
- предлага значително количество от статии и студии, претендиращи да притежават собствено научно значение по отделни, но актуални културологически теми и проблеми;
- отличава се с богата научна ерудиция в своята изследователска сфера, научните му трудове показват логическа прецизност и добър стил на изложение.

Имайки предвид посочените аргументи, като рецензент **убедено предлагам да бъде присъдено на гл. асистент д-р Лъчезар Божидаков Антонов научното звание *доцент* по Теория и история на културата** (либерална, комунитаристка и социално-критическа теория) в научната област 3.1. Социология, антропология и науки за културата за нуждите на Факултета по изкуствата на ЮЗУ „Неофит Рилски“.

София, 22.10. 2019 г.

Рецензент: **проф. Иван Стефанов**
доктор на философските науки

REVIEW

regarding the scientific achievements of PhD Chief Assistant Professor Lachezar Bojidarov Antonov, participating in the competition for academic position "Associate Professor" in Theory and History of Culture (Liberal, Communitarian and Social-critical Theory) in the scientific specialty 3.1. Sociology, anthropology and culture sciences, announced by South-West University "Neofit Rilski", Blagoevgrad

Reviewer: Prof. Ivan Stefanov, Doctor of Philosophy

Lachezar Antonov is the only participant in the competition for Associate Professor in Theory and History of Culture, announced for the needs of the Faculty of Arts in the South-West University "Neofit Rilski", where he is Chief Assistant Professor in the Department of Cultural Studies and where he has had 13 years of successful teaching and research activity.

Lachezar Antonov was born on February 04, 1976 in Sofia. He has a university degree in Cultural studies and two MA degrees - in Philosophy and Cultural studies at Sofia University "St. Climent Ohridski". In 2007 he defended his dissertation *Cultural Difference and Mutual Understanding. An Attempt of a Critical Consideration of the Opposition "Universal" – "Contextual" within and beyond the Boundaries of the Theory of Communicative Action* and holds a PhD degree. Since 2006, he has conducted 13 thematic lecture courses in 4 Bachelor's programs at South-West University and 6 thematic courses in 4 Master's programs; he also teaches courses on Cultural Theory in English in the frames of Erasmus+ program. He has held seminars in our country and at foreign universities: in Modena, Perugia, Florence, Helsinki; he has participated in international scientific forums in Palermo, Costanza, St. Petersburg. He has worked in 4 international scientific and educational projects and in more than 10 national projects; he has been scientific supervisor of one PhD student and 20 MA and BA students. These facts show that L. Antonov is already a scientifically and pedagogically built university lecturer who justifiably claims a higher scientific title.

In the competition for "Associate Professor" Lachezar Antonov participates with 2 monographs, with 2 written chapters in the textbook *Issues of Cultural Studies*, with 20 scientific studies and papers - 5 of which are published in English in our and foreign university editions. He is a compiler of 8 scientific collections, an author of three prefaces to collections in the field of Cultural Studies, editions of "Neofit Rilski" University Press. These publications present the applicant as a researcher and author in an extremely positive light. And not only in the quantity but also in the quality of research work that should be emphasized here.

The monograph *Critique of the Monological Reason* (2011) represents a certain thematic innovation and contribution to our specialized literature, in which L. Antonov explores the cultural significance of moral values. The monograph *Multiculturalism and the Limits of Tolerance* (2019) is a competent study of the basic terminological uses of the relatively new concept of "multiculturalism" and the lack of coherence between them. So far this has not been done in our literature and presents the author in the competition in a highly convincing way.

In the collective textbook *Issues of Cultural Studies* (2004), Luchezar Antonov authored two separate chapters: *Culture and its Historical Reasoning* and *Culture and Civilization*, which were mostly written for students and I can recommend them as a suitable introduction to any Cultural Theory course. We have no better introduction so far.

The 20 scientific papers applied by the author are distinguished by their broader contemporary thematic focus, their precision, the logical justification of the presentation, and the challenging dialogical structure. We should be mentioned here, above all, the papers: *Reflective and Prejudicial Assimilation of Tradition*, *Art as an Instrument of Social Criticism (The Communicative Rationality Response to the Thesis of Aesthetic Autonomy)*, *The Conceptualization of Reality as an Aesthetic Construction in the Works of Wolfgang Iser*, *Technology as an Object of Aesthetic Experience (The Question of the Transition from Natural to Technological Sublime)*, etc. However, these papers are scattered in different editions, so I recommend that they be combined and published in a separate book.

In summary, as a conclusion of my review, I should strongly note that PhD Assist. Prof. Luchezar Antonov:

- holds extensive teaching experience in many years of communication with students, regular lectures on cultural studies issues, he has given lectures in English at his own university and at universities abroad, he has actively participated in national and international scientific seminars and conferences;
- he is an author of two monographs: *Critique of the Monological Reason* and *Multiculturalism and the Limits of Toleration*, written at a high theoretical level, which, in my estimation, have a contributory significance for our cultural studies today;
- he offers a significant amount of papers and studies claiming to have their own scientific relevance on separate but up-to-date cultural topics and issues;
- he is distinguished by his rich scientific background in his research field, his scientific works show logical precision and good style of presentation.

Having in mind the above arguments, **I propose with deep conviction that the scientific title "Associate Professor" in Theory and History of Culture** (Liberal, Communitarian and Socio-Critical Theory) in the Scientific Field 3.1. Sociology, anthropology and cultural sciences for the needs of the Faculty of Arts at South-West University **should be awarded to PhD Assistant Professor Luchezar Bojidarov Antonov.**

Sofia, 22.10.2019

Reviewer: Prof. Ivan Stefanov, Doctor of Philosophy